

nel bir hakikat iddiasının ortaya konulamayacağı değil, mevcut verilerin gözlemlenemeyen nesnelere varlığına inanmak için yeterli gerekçeyi sağlayamıyor olmasıdır (Wray, 2021: 77).

Çağdaş analitik bilim felsefesi literatüründe bilimsel realizm ve antirealizm tartışmaları genelde şu üç argüman üzerinden ilerler: (a) mucize argümanı (*miracle argument*, bir diğer ismiyle “mucize yok” argümanı [*no miracle argument*]), (b) eksik belirlenim problemi (*underdetermination problem*), (c) kötümser tümevarım (*pessimistic meta-induction*). Bu argümanlardan (a) bilimsel realizmin en güçlü argümanı olarak kabul edilirken (b) ve (c) bilimsel antirealizmin en güçlü argümanları olarak görülür. Şimdi, bu argümanlar etrafında dönen tartışmaları sırayla inceleyelim.

(A) MUCİZE ARGÜMANI

Bilinen empirik olguların kapsamlı ve sistematik bir açıklamasını sunmak üzere geliştirilen bilimsel teoriler ortaya konuldukları dönemde henüz bilinmeyen bazı öngörülerde de bulunur. Bu öngörüler bilimsel teorilerin yeni empirik bulgularla sınanması için fırsat tanır. Örneğin Newton mekaniğine göre yapılan hesaplamalar Uranüs’ün gözlemlenen hareketlerinde ciddi bir *anomali* olduğunu gösteriyordu. Eğer Newton mekaniği doğruysa Uranüs’ün Güneş etrafında dönerken yaptığı yalpalama hareketinin sebebi onun da ötesinde bulunan başka bir gezegen olmalıydı. Fransız matematikçi Urbain Le Verrier 1846 yılında yalnızca Uranüs gözlemlerine ve Newton mekaniğine dayanarak Neptün’ün ne zaman hangi konumda olacağına dair hassas bir öngöründe bulundu. Bu öngörü kısa bir süre sonra Berlin Gözlemevi tarafından doğrulandı. Einstein 1916’da genel görelilik teorisinin bir gerekliliği olarak kütleçekim dalgalarının varlığını öngörmüştü, bu dalgaların -tam da Einstein’ın beklediği şekilde- varlığına ilişkin ilk doğrudan empirik kanıt LIGO gözlemevi tarafından 2016 yılında elde edildi. Peter Higgs 1964 yılında bugün “Higgs bozonu” olarak bilinen parçacığın varlığını parçacık

fiziğinin Standart Modelinin bir gereği olarak öngördü. Bu öngörü 48 yıl sonra, 2012'de empirik olarak da doğrulandı.

Bunlar ve burada sayılamayacak kadar çok olan başarılı öngörü örnekleri bilimsel realizmin en önemli dayanağı olan mucize argümanının temelini oluşturur. Hilary Putnam bu durumun *tek makul açıklamasının* bilimsel teorilerin nesnel doğruluğu olduğunu “realizm için en kesin kanıt [*the positive argument*], onun bilimin başarısını bir mucize hâline getirmeyen tek felsefe olmasıdır” şeklindeki ünlü sözüyle dile getirir (Putnam, 1975: 73).

Bu argüman, biri genel olarak bilimsel realizmin başarısı üzerinden formüle edilen “küresel” versiyon, diğeri ise tekil bir yerleşik teorinin başarısı üzerinden formüle edilen “yerel” versiyon olmak üzere iki kategoride incelenebilir.

“Küresel” mucize argümanının formülasyonu:

1. Eğer realizm doğruysa (yani gelişmiş bir bilimdeki en iyi yerleşik teorilerimiz genelde yaklaşık olarak doğruysa) onun yeni alanlarda başarılı olması tam olarak beklediğimiz şeydir.
2. Eğer realizm doğru değilse başarı büyük bir sürpriz olurdu — bir mucize.
3. Teoriler empirik olarak başarılıdır.
4. Öyleyse realizm muhtemelen doğrudur yani sahip olduğumuz en iyi yerleşik ve yetkin teoriler muhtemelen yaklaşık olarak doğrudur (Henderson, 2017: 1296).

“Yerel” mucize argümanının formülasyonu:

İyi biçimde doğrulanmış ve başarılı olmuş yetkin bir T teorisi için;

1. Eğer T yaklaşık olarak doğruysa onun yeni alanlarda başarılı olması şartıtcı değildir.
2. Eğer T yaklaşık olarak doğru değilse onun başarısı son derece beklenmedik bir şey olurdu —bir mucize!
3. T yeni alanlarda başarılıdır.

4. Öyleyse *T* muhtemelen yaklaşık olarak doğrudur (Henderson, 2017: 1296-1297).

Yerleşik bilimsel teorilerin antirealist izahlarından biri Van Fraassen'in önerdiği "doğal seçim" açıklamasıdır. Yani mevcut yerleşik bilimsel teorilerimizin başarılı olmasının sebebi tarihsel olarak başarısız (yani empirik olarak yetersiz) teorileri elemiş olmamızdır. Bu seçim sürecinde sağ kalan teoriler doğal olarak empirik verilerle uyuşur ama bu onların doğru olduklarını değil, yalnızca başarılı olduklarını gösterir (Van Fraassen, 1980: 40). Ben bunun mucize argümanına karşı başarılı bir karşı çıkış olduğunu düşünmüyorum. Çünkü bu argüman başarısız bilimsel teorilerin neden elendiğini açıkladığı hâlde (çünkü onlar empirik olarak yetersizdir) başarılı teorilerin neden başarılı olduğunu, daha açık bir ifadeyle, onları empirik olarak bu kadar yeterli yapan şeyin ne olduğunu açıklamamaktadır. Bu noktada bilimsel realistler yerleşik bilimsel teorilerimizi empirik olarak yeterli kılan şeyin onların *yaklaşık olarak* doğrulukları olduğunu, seçim sürecinden sağ çıkmalarının da bu doğruluğa dayandığını söyleyeceklerdir. Yani Van Fraassen'in önerdiği gibi başarılı teorilerin başarısının tek açıklaması diğer teorilerin başarısızlığı olamaz, başarının ayrıca açıklanması gerekir ki "doğruluk" bu noktada en makul ihtimal olarak ortaya çıkar.

Bu noktanın açıklanması için teorilerin seçimi ve canlıların seçimi arasında kurulan evrimsel analogiye²² daha yakından bakmak faydalı olacaktır. Örneğin evrimsel biyologlar neden kısa burunlu fillerin yok olurken uzun burunlu fillerin hayatta kaldığını açıklarken yalnızca belli tür özelliklere sahip olan canlıların adap-

22. Evrimsel mekanizmalara bilimsel antirealist bir pozisyonu savunmak için başvurma stratejisi çelişkili bir tutum olmakla da eleştirilmiştir. Bu itiraza göre, seçilimci açıklamanın *doğruluğu* evrimsel mekanizmalara dayalı bilimsel açıklamaların *doğruluğuna* bağlıdır ancak seçilimci antirealizm doğruysa evrim teorisi de her bilimsel teori gibi "güvencesiz" (*unwarranted*) olmalıdır. O hâlde, eğer seçilimci antirealizm doğruysa evrim teorisi de güvencelidir ve bu durum seçilimciliği kendi kendini çürüten (*self-defeating*) bir konuma sokar (Park, 2017).